

SPEURTOCHT WILLEMSTAD

ER IS OOK EEN
'IN DE VOETSPOREN
VAN MAURITS'
WILLEMSTAD!

Ook in Willemstad ga je op pad met Maurits aan de hand van spreekwoorden. Andere verhalen, nieuwe opdrachten, hetzelfde plezier!

EEN BEELD ZEGT MEER DAN
1000 WOORDEN

Maak onderweg een leuke foto en deel hem met ons!

#indevoetsporenvanmaurits
#spreekwoordenroute
#klundert #willemstad
@visitmoerdijk
@zuiderwaterlinie
@studiospreekwoord

MEER MET SPREEKWOORDEN?!

Bij Studio Spreekwoord springen we een gat in de lucht van spreekwoorden! Op studiospreekwoord.nl vind je meerdere routes, activiteiten en producten waarbij spreekwoorden de rode draad vormen.

IN DE VOETSPOREN VAN MAURITS

 75 MIN
 2,3 KM

KLUNDERT

ZUIDER
WATERLINIE

KRAAK JIJ DE CODE?

AVONTUURLIJKE ROUTE MET SPREEKWOORDEN ALS RODE DRAAD

Deze route is ontwikkeld door Studio Spreekwoord. Het boekje wordt je gratis aangeboden en is mede mogelijk gemaakt door:

 | visit moerdijk

 MOERDIJK
Provincie Noord-Brabant

 ZUIDERWATERLINIE
STELLING VAN WILLEMSTAD

STELLING VAN WILLEMSTAD

Waar heden, verleden en toekomst tot leven komen!

Dwars door Brabant loopt de oudste, langste en meest gebruikte waterlinie van Nederland: de Zuiderwaterlinie. Deze bestaat uit vijf stellingen, waaronder die van Willemstad. Vestingstad Klundert is ook onderdeel van deze stelling.

De twaalf vestingsteden uit de linie zijn aan elkaar verbonden als een ketting. Met vestingen, forten en inundatiegebieden die bij oorlogsdreiging onder water werden gezet.

Klundert en de omliggende forten vormden een belangrijk onderdeel in de Zuiderwaterlinie. Prins Willem van Oranje stichtte de stad, maar zijn zoon Maurits maakte het tot een sterke vesting met allerlei iconische bouwwerken zoals het oude stadhuis en de stenen poppen. Met maar één doel: de vijand tegenhouden in zijn opmars naar Holland.

TIJDENS DE ROUTE LEER JE MEER OVER DE STELLING VAN WILLEMSTAD

SPREEKWOORDEN

Spreekwoorden vertellen ons wat vroeger als verstandig of normaal werd gezien. Dat maakt dat ze vaak een bijzonder verhaal vertellen. Het zijn uitspraken die een wijsheid bevatten en waarin 'figuurlijke' taal wordt gebruikt. Dat betekent dat we iets anders bedoelen dan wat er (letterlijk) staat. Dat maakt ze grappig!

Spreekwoorden maken onze taal leuker. Dat ga je vandaag ervaren!

**VOLG DE RODE
DRAAD EN JE KOMT
ER VANZELF**

WELKOM!

Ik ben Maurits van Oranje... en vandaag neem ik je mee op missie in een stad vol slimme plannen!

Tijdens deze route ontdek je hoe we Klundert honderden jaren geleden verdedigden tegen vijanden. Niet alleen met soldaten en kanonnen, maar ook met iets wat je misschien niet verwacht: water en stenen poppen!

Vandaag ga je op avontuur langs de slimme verdedigingswerken die ik en mijn familie maakten. Ook laat ik je plekken zien waar ik vaak kwam zoals het mooie Prinsenhof en het stadhuis. Onderweg los je opdrachten op, oefen je als een echte soldaat en verzamel je cijfers voor een geheime code. Kijk goed om je heen, want overal in de stad zijn sporen van het verleden te vinden.

Zet je beste beentje voor en kraak de code!

Veel plezier!

Maurits

ZET JE BESTE BEENTJE VOOR!

Dat betekent dat je je uiterste best doet om een taak zo goed mogelijk uit te voeren.

EEN GOED BEGIN IS HET HALVE WERK

In dit boekje vind je 13 stops met een opdracht. Noteer de cijfers die je bij de opdrachten krijgt; hiermee kraak je aan het einde een digitale kluis!

KRAAK JIJ DE CODE?

**STARTPUNT:
DE STAD KLUNDERT
MOLENSTRAAT 33, KLUNDERT**

**EINDPUNT:
STADHUIS KLUNDERT
STADHUISRING 1, KLUNDERT**

DE KAART

MUSEUMTIPS!

Vlas en suikerbieten zijn niet weg te denken uit de geschiedenis van deze regio. In het Nationaal Vlasserij-Suikermuseum leer je er van alles over. vlasserij-suikermuseum.nl

Breng ook een bezoekje aan het Heemhuis ertegenover: hier ontdek je van alles over het vroegere dagelijkse leven. dieoverdraghe.nl

BEZOEK DE FORTEN

Via de forten in de omgeving werd de stad extra sterk. Je kunt die forten ook bekijken! Fort de Hel en Fort Sabina zijn extra leuk voor kinderen om te bezoeken.

i Bij het Toeristisch Informatiepunt (TIP), het startpunt van de route, vind je veel tips voor activiteiten. visitmoerdijk.nl

DE STOPS

- 1** **DE STAD KLUNDERT** **i**
MOLENSTRAAT 33
NOG GEEN TURF HOOG ZIJN pag. 6
- 2** **KREEKGEBOUW**
MOLENBERGGLAAN 2, VIA KAAI
ZO OUD ALS DE STRAAT pag. 7
- 3** **ZEVENBERGSEPOORT & 'T TOLHUY**
ZEVENBERGSEPOORT 43
MET KLINKENDE MUNT BETALEN pag. 8
- 4** **STENEN POPPEN**
SUIJKERBERCH
JE MANNETJE STAAN pag. 9
- 5** **SCHAAPSKOOI**
SUIJKERBERCH
JE SCHAAPJES OP HET DROGE HEBBEN pag. 10
- 6** **SPEELPARK**
MOYE KEENE VELD
IETS AAN DEN LIJVE ONDERVINDEN pag. 11
- 7** **BALKENGAT**
DENNENPAD
VAN DIK HOUT ZAAGT MEN PLANKEN pag. 12
- 8** **HERDENKINGSBOOM**
VESTKANT
ZO TROTS ALS EEN PAUW pag. 13
- 9** **VERLAATSHEUL**
VERLAATSTRAAT 26
DAT ZET ZODEN AAN DE DIJK pag. 14
- 10** **SAMPO**
VON KROPFFPLEIN 2
JE AVONTUUR BEPROEVEN pag. 15
- 11** **KANONNEN**
ACHTERKANT STADHUIS
MET EEN KANON OP EEN MUG SCHIETEN pag. 16
- 12** **PRINSENHOF**
STADHUISRING 3
DE PRINS OP HET WITTE PAARD pag. 17 & 18
- 13** **OUDE STADHUIS**
STADHUISRING 1
DE KROON OP HET WERK pag. 19

KRAAK DE CODE

Volg onderweg de routepaaltjes. Of.. volg **de rode draad** op de kaart hiernaast.

IEDEREEN KAN MEE!

De gehele route is geschikt om met een **rolstoel** en/of **kinderwagen** te doen.

EEN BEELD ZEGT MEER DAN 1000 WOORDEN

De camera's op de kaart geven de mooiste plekken aan om vast te leggen. Leuk als je de beelden met ons deelt!

@visitmoerdijk
@zuiderwaterlinie
@studiospreekwoord

1

DE STAD KLUNDERT

MOLENSTRAAT 33

NOG GEEN TURF HOOG ZIJN

= iemand is nog jong en klein.

We beginnen deze speurtocht op een plek waar in Maurits' tijd een arsenaal was: een plek waar wapens en munitie werden opgeslagen. Het arsenaal ontplofte tijdens een oorlog met Frankrijk. Van de restanten bouwde de katholieke gemeenschap een arsenaalkerk. Later werd dit de St. Johannes de Doperkerk met een hoge toren (zie afbeelding). In de Tweede Wereldoorlog werd de toren verwoest: hij kwam nooit meer terug. Nu is het prachtige gebouw geen kerk meer, maar een evenementenlocatie.

HET ONTSTAAN VAN KLUNDERT

Heel vroeger lag hier een dorpje dat Niervaert heette. Later noemde men het Klundert, afgeleid van de polder *Die Clunder*. Al in 1357 kreeg Klundert stadsrechten met eigen regels en bescherming.

OPDRACHT

Om de blokken turf makkelijk te tellen bedacht men een systeem. Juist: turven! Tel (en turf) het aantal blokken turf dat je op deze en de volgende pagina tegenkomt. Alle blokken samen, vormen je eerste codecijfer.

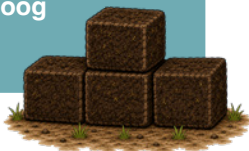
"Tijdens het turfsteken vond Jan Bautoen een bijzondere hostie (offerbrood). Het werd bekend als het 'Mirakel van Niervaert'. Mensen kwamen van heinde en verre om het wonder te bekijken. Het zette Klundert letterlijk op de kaart als bedevaartsplaats."

STAAT DE
DEUR OPEN?
LOOP GERUST
BINNEN!

TURF: HET GOUD VAN VROEGER

In de middeleeuwen had Klundert iets heel waardevols: veen. Het veen werd in blokken afgegraven om te drogen. Zo werd het turf, waarmee men kookte en huizen verwarmde. Het turfsteken was zwaar werk en kinderen moesten vaak meehelpen. Die kinderen waren vaak zo jong dat ze niet eens boven de stapels turf uitkwamen! Daar komt het spreekwoord **nog geen turf hoog zijn** vandaan.

2

KREEKGEBOUW

MOLENBERGLAAN 2

Als je over het bruggetje loopt, stroomt de *Bottekreek* onder je door. Deze kreek is al **zo oud als de straat**, oftewel het bestaat al eeuwenlang. Het gebouw dat over het water is gebouwd, dankt er zijn naam aan: *het kreekgebouw*. Het was vroeger een badhuis: de plek waar je tegen betaling in bad kon. In die tijd, rond 1960, had namelijk nog bijna niemand thuis een bad of douche! Kun je het je voorstellen?

ORDE OP ZAKEN STELLEN

Je denkt misschien dat straatnamen **zo oud als de straat** zijn, maar in de tijd van Maurits was dat nog helemaal niet zo! Toen Keizer Napoleon aan de macht was, wilde hij overal in zijn grote keizerrijk **orde op zaken stellen** (= structuur aanbrengen). In 1810 moesten daarom alle straten een naam krijgen en alle huizen een nummer.

"Vroeger stonden de Bottekreek en de rivier de Moye Keene in verbinding met belangrijke vaarroutes voor handel en vervoer. Zonder al dat water was Klundert waarschijnlijk nooit zo groot geworden."

OPDRACHT

Spreekwoorden zijn **zo oud als de straat**.

Gebruik de straatnamen die je onderweg naar stop 3 tegenkomt, als hint om de spreekwoorden af te maken. Eén straat kun je niet koppelen aan een spreekwoord: het cijfer dat hierbij staat, is je codecijfer. De straatnaam geeft je een hint naar de volgende stop.

- * Het geheim van de _____ .
- * Een klap van de _____ krijgen.
- * Hijgen als een _____ paard.
- * Van twee _____ s eten.

ZO OUD ALS DE STRAAT
= iets bestaat al heel lang of
is al lang bekend.

MET KLINKENDE MUNT BETALEN
= eerlijk en meteen betalen.

3

ZEVENBERGSEPOORT & 'T TOLHUYS ZEVENBERGSEPOORT 43

Klundert had vroeger drie poorten waardoor je de stad in kon. Jij staat nu op de plek waar de Zevenbergsepoort was. Bij stop 10 hoor je een spannend verhaal over één van de andere poorten. De poorten waren er ter beveiliging van de stad: om te controleren wie er in en uit ging.

EERST BETALEN!

Naast de Zevenbergsepoort stond een tolhuis. De poort is er niet meer, maar het tolhuis wel: kijk maar eens naar het gebouw op Zevenbergsepoort nummer 43! Bij het tolhuis moest je tol (= geld) betalen om de stad in te mogen. Alle handelaren die hun spullen, zoals graan, aardappelen of mooie stoffen, wilden verkopen, moesten eerst betalen. Pas daarna ging de poort open en mocht je verder. Om te testen of jouw geld wel echt was, liet men vroeger munten op een stenen tafel vallen. Een echte munt gaf een heldere, mooie klank. Een nepmunt klonk dof en saai. Daar komt het spreekwoord vandaan **met klinkende munt betalen**. Dat betekent nu: eerlijk en meteen betalen.

OPDRACHT

In de tijd van Maurits betaalde men met duiten en stuivers. 1 stuiver = 8 duiten.

De tarieven voor de stadspoort waren:

* Wagen met paard: 3 stuivers

* 1 zak graan: 4 duiten

Een koopman komt bij de Zevenbergsepoort met een paard en wagen met 6 zakken graan. Hoeveel stuivers moet hij betalen?

3

“Mijn vader betaalde heel wat klinkende munten om van Klundert een sterke vestingstad te maken. Hij liet de wallen, poorten en grachten maken om de stad beter te beschermen tegen de Spanjaarden.”

EXTRA VERSTERKING

De ontwikkeling van de vestingwerken verliep in stappen. Willem van Oranje, de vader van Maurits liet de beste vestingbouwer van die tijd, Adriaan Anthonisz van Alcaar in 1583 de *Stenen Poppen* maken (stop 4). Omdat de 80-jarige oorlog met Spanje maar bleef duren moderniseerde Maurits samen met Adriaan een aantal plekken.

JE MANNETJE STAAN
= opkomen voor jezelf en niet bang zijn.

4

STENEN POPPEN SUIJKERBERCH

Je mannetje staan betekent dat je dapper bent in een moeilijke situatie, ongeacht of je man of vrouw bent. Zoals de soldaten vroeger die de stad beschermden!

STENEN POPPEN ALS SLIM VERDEDIGINGSMIDDEL

Dit bouwwerk was, net als de soldaten, superbelangrijk om de stad te beschermen tegen de Spanjaarden in de 80-jarige oorlog. De kolommen die het bouwwerk verstevigen, worden *stenen poppen* genoemd. De hoge dam maakte het de vijanden, die vaak niet konden zwemmen met hun bagage en grote laarzen, bijna onmogelijk de stad binnen te komen. Bij stop 9 leer je over inunderen: nog een slimme manier van verdedigen, maar dan met water.

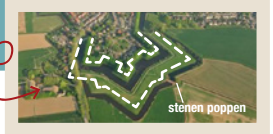
Rond 1600 liet Maurits bastions aanleggen. Deze uitbouwen van de stad zorgden voor beter zicht over de grachten. Door alle bastions

PICKNICK PLAATS

KROONWERK SUIJKERBERCH

De gevechtstechnieken van de Spanjaarden verbeterden snel, waardoor de vestingwerken ook na de modernisering van Maurits verbeterd moesten worden. Prins Frederik Hendrik, de broer van Maurits liet daarom in 1632 *Kroonwerk Suikerboerch* aanleggen. Van bovenaf lijkt het een beetje op... juist: een kroon!

OPDRACHT

Vul het spreekwoord aan met een woord dat op deze locatie toepasselijk is. Hoeveel letters heeft dat woord?

JE BENT TOCH NIET VAN _____!

kreeg Klundert de typische 'stervorm' van een vestingstad. Op de oude kaart uit 1630 kun je dat goed zien.

JE SCHAAPJES OP HET DROGE HEBBEN
= het (financieel) goed voor elkaar hebben.

5 SCHAAPSKOOI SUIJKERBERCH

Op de vestingwallen van Klundert lopen vaak schapen te grazen. Hier bij de schaapskooi wonen er een aantal. De schapen zijn niet alleen schattig, ze helpen het gras op de wallen kort te houden. Een soort levende grasmaaiers dus!

SNEL NAAR HET DROGE!

Vroeger hadden boeren een probleem als er hoog water kwam. Het land kon onderlopen en dat was gevaarlijk voor de schapen. Als men hoog water verwachtte, bracht men de schapen snel naar een veilige plek, zoals een dijk of wal. Als al je schapen veilig stonden, was je opgelucht. Dan wist je: mijn kudde is gered! Daar komt het spreekwoord **je schaapjes op het droge hebben** vandaan. Tegenwoordig betekent het dat iemand genoeg geld of spullen heeft en zich geen zorgen meer hoeft te maken. Alles is goed geregeld!

EEN SCHAAP OVER DE DAM

Wist je dat er heel veel spreekwoorden over dieren en zelfs over schapen zijn? Dieren staan in onze taal vaak symbool voor karaktereigenschappen van mensen. Schapen zijn kuddedieren die elkaar nadoen. Dat komt terug in het spreekwoord: **als er één schaap over de dam is, volgen er meer.**

“Welke spreekwoorden met dieren ken jij?”

OPDRACHT

Op welke plek zijn de schapen het meest veilig als het water stijgt?

6 SPEELPARK MOYE KEENE VELD

IETS AAN DEN LIJVE ONDERVINDEN
= iets zelf ervaren.

Maurits stond bekend als een slimme legerleider. Hij maakte niet alleen goede plannen, maar liet soldaten ook veel oefenen. Maurits wist: **oefening baart kunst**. Oftewel: hoe vaker je traint, hoe beter je er in wordt. In deze speeltuin kun je spreekwoorden **aan den lijve ondervinden**. Zo ervaar je hoe je oefent voor soldaat!

DOE HET LEKKER ZELF

“Is een oefening goed gegaan, spring dan zo hoog als je kunt en juich! Als je een gat in de lucht springt, laat je zien dat je heel blij bent.”

HET SPREEKWOORD

OP JE TENEN LOPEN

Soldaten moesten soms lange dagen achter elkaar in actie komen: ze moeten **op hun tenen lopen**. Dat betekent dat ze voortdurend boven hun kunnen moeten presteren.

DE BENEN NEMEN

Als het echt gevaarlijk wordt, moet je als soldaat soms wegluchten. **De benen nemen** betekent dat je snel wegent.

EEN SCHOUDERKLOPJE GEVEN

Maurits' soldaten moesten samenwerken. Ging iets goed? Dan gaf hij ze graag **een schouderklopje**: een compliment.

STEVIG IN JE SCHOENEN STAAN

Maurits wilde soldaten die niet bang zijn en **stevig in hun schoenen staan**. Dat betekent dat je zelfvertrouwen hebt en niet snel opgeeft.

HET VAN JE AF LATEN GLIJDEN

Bij tegenslag moet een soldaat niet te lang treuren en weer verder gaan. Als je **iets van je af laat glijden** betekent dat je een situatie accepteert zoals hij is.

ERVAAR HET LETTERLIJK

Loop een rondje door de speeltuin... maar doe het op je tenen!

Ren zo snel mogelijk van de ene kant van de speeltuin naar de andere.

Geef iemand een klopje op de schouder en zeg wat je zo leuk aan diegene vindt!

Blijf zo stevig mogelijk op één been staan. Hoe lang houd je het vol?

Neem een situatie in gedachten die je lastig vindt en glijdt van de glijbaan.

OPDRACHT

Ken je het spreekwoord **je krijgt het niet cadeau**? Dat betekent dat je moeite moet doen om iets te bereiken. Bij deze stop krijg je wel iets cadeau: een 10 omdat je zo goed bezig bent!

7

BALKENGAT DENNENPAD

VAN DIK HOUT ZAAGT MEN PLANKEN

= niet al te zorgvuldig werken.

Het spreekwoord **van dik hout zaagt men planken** betekent dat iemand flink actie onderneemt en niet te veel nadenkt over de details. Het spreekwoord heeft een wat negatieve uitleg, maar voor Klundert had het letterlijk een positieve betekenis! In de houtfabriek die hier vroeger stond, werd hout gezaagd en verwerkt tot planken. Later kwam op deze locatie een meubelmakerij.

INTERNATIONALE HANDEL

Al in de 19de eeuw werd er hier gehandeld met Scandinavië en Rusland in hout. De boomstammen kwamen per boot naar de havens in Rotterdam en Dordrecht. Daar werden ze overboord gegoid en maakte men er grote vloten van die ze over het Hollands Diep sleepten. Vlakbij Klundert werden de vloten kleiner gemaakt en door de Aalskreek naar deze plek gevaren. Het was zwaar en risicovol werk, maar de houthandel heeft veel werk en geld opgeleverd voor Klundert. Je kunt nu wel raden, waarom het hier 'balkengat' heet!

MORSE, WAT EEN UITVINDING!

In de 19de eeuw had men geen e-mail of telefoon om met het verre Noorden te handelen. De Amerikaan Morse vond in 1835 morsecode uit: hiermee kon je korte . en lange - signalen versturen met een elektrische telegraaf.

ER GEEN HOUT VAN SNAPPEN

Als je ergens geen hout van **snapt**, dan begrijp je er niets van. Net zoals je voor het eerst morsecode ziet: dan lijkt het wel geheimtaal.

OPDRACHT

Vertaal de morsecode voor je cijfer.

-	..	.	-.
---	..	-.	---
---	---

MORSECODE

A	.-	N	-. --
B	-...-	O	--- --
C	-.-.-	P	.- --.
D	-. -	Q	.- -.-
E	..	R	.- .-
F	..- .	S	...-
G	-.-	T	-
H	U	..-
I	..-	V	...-
J	.-.-	W	-. -
K	-.-	X	-. -.-
L	.-..	Y	-. -.-
M	-.-	Z	..-.-

ZO TROTS ALS EEN PAUW

= heel erg trots zijn.

8

HERDENKINGSBOOM VESTKANT

In Klundert zijn de oude vestingwallen niet alleen militair erfgoed, maar ook opvallend groen. Klundert is **zo trots als een pauw** op al die groene plekken!

HERDENKINGSBOOM

De boom herinnert aan de moedige strijders die de stad bevrijdden tijdens de Tweede Wereldoorlog. Een Engelse commandant plantte deze boom in 1994, precies 50 jaar nadat zijn soldaten Klundert bevrijdden. Op de boom staat het wapen van de soldaten met de spreuk *Cede Nullis*, dat betekent: *wijk voor niets*. De blokken rondom de boom verbeelden de strijd lust van de soldaten.

TIP Als je zo over de groene wallen loopt, maak dan wat mooie foto's!

"Geef iemand op wie jij trots bent een compliment. Je maakt deze persoon vast zo trots als een pauw!"

OPDRACHT

Maak de kruiswoordpuzzel met spreekwoorden over de natuur.

A	B	C	D
---	---	---	---

=

Het **1** is groener bij de burens.
De **2** valt niet ver van de boom.
Door de **3** het **4** niet meer zien.
Hoge bomen vangen veel **5**.

HET GRAS IS GROEN(ER) IN KLUNDERT

Het gras is groener bij de burens betekent dat mensen denken dat het ergens anders beter is. Voor Klundert bleek het spreekwoord letterlijk waar: het gras is hier écht heel groen. De stad deed ooit mee aan *Entente Florale Europe*. Een wedstrijd waarbij wordt gekeken hoe mooi en groen een stad is. Klundert werd 2e van Europa!

**DAT ZET ZODEN
AAN DE DIJK**
= dat maakt echt
verschil.

9 VERLAATSHEUL VERLAATSTRAAT 26

“In mijn tijd wisten we al hoe belangrijk water was. Dijken, wallen en sluisen hielden het land droog én veilig. We versterkten de dijken met zoden: stevige plakken gras en aarde. Dat zette zoden aan de dijk!”

Het water dat je hier ziet, is ook weer de Bottekreek (stop 2). Om het waterpeil goed te regelen, bouwde men hier een verlaat: een soort sluis. Daarmee kon men water tegenhouden of juist doorlaten wanneer dat nodig was.

WATER ALS WAPEN

Klundert vormde samen met andere vestingsteden een sterke waterlinie. Was de vijand in de buurt, dan werden de omliggende polders met opzet onder water gezet. Dat noemen we inunderen. Het water werd dan te diep om doorheen te lopen en te ondiep om over te varen. Deze waterlinie **zette echt zoden aan de dijk**: het hielp Nederland veilig te houden.

OPDRACHT

Kijk uit je doppen, oftewel: zoek goed! Op de boog van de Verlaatsheul zie je een sluitsteen. De sluis is al heel oud, maar op de sluitsteen staat het jaar waarin hij werd opgeknapt. Welk jaartal zie je?

--	--	--	--

10

SAMPO VON KROPFFPLEIN 2

JE AVONTUUR BEPROEVEN
= iets spannends doen zonder te weten of het goed gaat.

Na de Tweede Wereldoorlog kreeg Klundert hulp uit Scandinavië. De Finnen schonken een school die als dank werd vernoemd naar de Finse schrijver Topelius. Hij schreef onder andere het sprookje van Sampo: van deze dappere jongen is dit standbeeld!

JE AVONTUUR BEPROEVEN

Sampo hoort bij de Sami, een volk dat leeft in het hoge noorden van Finland, waar het in de winter héél lang donker is. In het sprookje beleeft Sampo samen met zijn rendier een bijzonder avontuur. Op een nacht, wanneer de zon eindelijk terugkomt na de lange winter, gaat hij op bezoek bij de IJskoning. **Sampo beproefde zijn avontuur**: hij ging op pad, ook al wist hij niet hoe het zou aflopen.

GEEN SPROOKJE

Hier vlakbij was de Hilsepoort: één van de stadspoorten. Daar hoort geen sprookje bij, maar een écht verhaal... In 1793 was er oorlog met Frankrijk. Een legerleider, Von Kropff genaamd, had de taak om de stad te verdedigen. Maar hij ging er stiekem vandoor toen de vijand in zicht kwam. Hij vluchtte via de Hilsepoort, liet zijn soldaten achter en nam de sleutels van de poorten mee. Het liep niet goed af met Von Kropff... hij werd opgepakt en voor straf opgehangen aan een boom.

“Sampo is een echte avonturier. Ik zou nooit zonder plan vertrekken. Ik laat niets aan het toeval over. Durf jij het avontuur te beproeven?”

OPDRACHT

Lees het verhaal ‘geen sprookje’. Von Kropff rende weg toen het spannend werd. Welke spreekwoord past NIET bij hem, maar wel bij Sampo en Maurits?

- 1 De benen nemen = er stiekem vandoor gaan.
- 2 Met de noorderzon vertrekken = plotseling weggaan, zonder iets te zeggen.
- 3 Je mannetje staan = jezelf tegen iemand standhouden.
- 4 Een held op sokken = iemand die opschept over wat hij durft, maar uiteindelijk niet durft.

10

MET EEN KANON OP EEN MUG SCHIETEN

= overdreven zware maatregelen nemen voor iets onbelangrijks.

11

KANONNEN ACHTERKANT STADHUIS, STADHUISRING

Je staat aan de achterkant van het oude stadhuis. Het prachtige gebouw is het *paradepaardje* van Klundert: de mensen pronken er graag mee! Je leert er bij stop 13 meer over. De kanonnen die je hier ziet, doen het nu niet meer, maar vroeger waren ze belangrijk voor de bescherming van de stad. Kanonnen hielden vijanden al van grote afstand tegen. Daarom stonden ze op strategische plekken langs de vestingwallen.

EERST NADENKEN, DAN DOEN

Een kanon was een zwaar wapen waarmee je grote schade kon aanrichten. En... het was ook duur en lastig te gebruiken. Daarom moest je goed nadenken wanneer je een kanon gebruikte. Daar komt een grappig spreekwoord vandaan: **met een kanon op een mug schieten**. Dat betekent dat je te overdreven maatregelen neemt voor een klein probleem.

“Stel je voor: er vliegt een mug langs en iemand gebruikt een groot kanon om hem weg te krijgen. Dat is natuurlijk veel te overdreven! Mijn soldaten mogen dan ook echt niet zomaar de kanonnen inzetten.”

TIP: maak een mooie foto op de kanonnen.

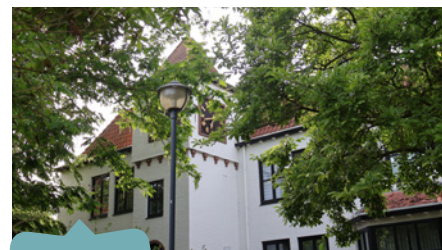
JE LUIKEN SLUITEN

Als je zegt: *“ik ga mijn luiken sluiten”* bedoel je dat je gaat slapen. Je luiken staan symbool voor je ogen. Vroeger hadden veel huizen dit soort houten luiken die je op het stadhuis van Klundert ziet. Als mensen gingen slapen, sloten ze letterlijk de luiken en werd het binnen donker.

OPDRACHT

Tel het aantal luiken aan de achterkant van het oude stadhuis. Tel de luikjes van de ramen in het dak ook mee. De luiken aan de andere kanten van het gebouw tel je niet mee.

11

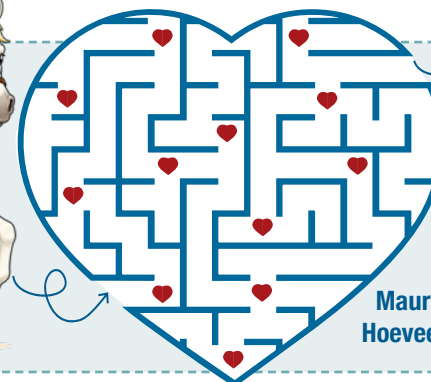

12

PRINSENHOF STADHUISRING 3

Dit witte gebouw heeft in de loop van de jaren allerlei functies gehad. In 1603 liet Maurits het bouwen als Prinsenhof. Hij liet de rentmeester er wonen: hij moest de opbrengsten van de eigendommen van de familie Van Nassau regelen. Maurits reisde zelf veel door het hele land en had overal plekken waar hij logeerde en werkte. Hij kwam regelmatig in Klundert en verbleef dan hier, in het Prinsenhof.

“In een Prinsenhof worden belangrijke beslissingen genomen: hoe gaan we de stad verdedigen en houden we vijanden buiten?”

12

OPDRACHT

Zoek de kortste weg van Maurits naar het trouwlaantje. Hoeveel hartjes komt hij tegen?

DE PRINS OP HET WITTE PAARD

= de ideale partner die je komt redden of gelukkig maken.

WITTE PAARDEN

Maurits had een voorliefde voor witte paarden. Dat was niet alleen praktisch: hij was zo goed zichtbaar voor zijn soldaten, het gaf hem ook een echte heldenuitstraling!

DE PRINS IN HET TROUWLAANTJE

De prins op het witte paard staat symbool voor de ideale levenspartner, iemand met wie je *nog lang en gelukkig* zult leven. In het trouwlaantje vóór het Prinsenhof wandelden al talloze bruidsparen nadat zij elkaar het jawoord gaven in het stadhuis. Ze hopen natuurlijk allemaal dat ze hun eigen **prins(es) op het witte paard** gevonden hadden. Maar vroeger kwam men hier regelmatig een échte prins op een écht wit paard tegen: Maurits op één van zijn witte viervoeters!

13

OUDE STADHUIS STADHUISRING 1

DE KROON OP HET WERK
= het allermooiste of beste onderdeel van iets.

Op de schoorstenen van het oude stadhuis staan twee gouden kronen. Een kroon was vroeger een teken van iets belangrijks: alleen koningen en koninginnen mochten een kroon op hun hoofd dragen. **De kroon op het werk** zeggen we als we willen aangeven dat iets het belangrijkste of beste onderdeel van iets is.

“Zie je Vrouwe Justitia op het stadhuis? Zij staat symbool voor eerlijke rechtspraak. Met haar weegschaal weegt ze af wat goed en fout is. Het zwaard laat zien dat de regels heel serieus genomen worden. Overtreed je de regels, dan ga je naar de gevangenis, beneden in het stadhuis.”*

DE KROON VAN MAURITS

Je kunt wel stellen dat het stadhuis **de kroon op het werk** is van Maurits. Hij investeerde veel geld in Klundert en liet in 1621 dit stadhuis bouwen. Meteen boven de ingang zie je het rood-gouden wapen van Maurits waarin allerlei symboliek verwerkt is.

EEN VEER OP JE HOED

Maurits was een prins en droeg nooit een kroon. Hij was herkenbaar aan zijn hoed met prachtige veer. Als je **iemand een veer in de hoed steekt**, geef je iemand een compliment voor zijn goede gedrag. Dat doen we bij deze aan jou: je hebt de route voltooid en je heel knap verdiept in onze taal en geschiedenis. Chapeau!

OPDRACHT

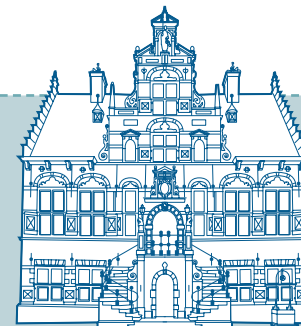
Op het oude stadhuis vind je veel **gouden symbolen**. Zoals zeepaardjes die staan voor trouw en liefde. Welke vind je niet?

- 1 **Leeuwen** = kracht en trots
- 2 **Zwaard** = macht en moed
- 3 **Kogels** = bescherming
- 4 **Paard** = vrijheid en kracht
- 5 **Weegschaal** = goed en kwaad

* hier zit al lang geen gevangenis meer.

DIT IS HET EINDE OUDE STADHUIS

We hopen dat je de route **het einde vond**, oftewel dat je het heel leuk hebt gehad. Je kunt nu **de proef op de som nemen**; als je de opdrachten goed hebt ingevuld en de som maakt, krijg je een drie cijferige code!

$$\begin{array}{ccccccc}
 \text{2} & \text{4} & & \text{13} & \text{7} & & \\
 \text{---} & \text{---} & + & \text{---} & \text{---} & = & \text{---} \text{---} \text{---} \\
 & & & & & & \\
 \text{3} & \text{8} & \text{9} & + & \text{12} & \text{5} & \\
 \text{---} & \text{---} & \text{---} & + & \text{---} & \text{---} & = & \text{---} \text{---} \text{---} \\
 & & & & & & & \\
 \text{1} & + & \text{11} & + & \text{10} & + & \text{6} & \\
 \text{---} & + & \text{---} & + & \text{---} & + & \text{10} & = & \text{---} \text{---} \\
 & & & & & & & & \text{---} \text{---} \text{---}
 \end{array}$$

“CHAPEAU!
Ik neem mijn ~~petje~~ hoedje voor je af!”

Via de QR-code check je ook de antwoorden.

COLOFON

De spreekwoordenroute **In de voetsporen van Maurits - editie Klundert** is ontwikkeld door Studio Spreekwoord in opdracht van en in samenwerking met gemeente Moerdijk, Visit Moerdijk, Heemkundekring Die Overdrage en Alliantie Zuiderwaterlinie. De route is mede tot stand gekomen door financiële steun van de provincie Noord-Brabant.

- * studiospreekwoord.nl
- * visitmoerdijk.nl
- * zuiderwaterlinie.nl
- * dieoverdrage.nl

BEELDCREDITS

Gert van der Ros (pag. 3 & 10), Lasse van den Berg (pag. 8 t/m 13), Anjo van Tilborgh (pag. 14), Marc Bolsius (pag. 16), Nordin (pag. 2 & 18), Heemkundekring Die Overdrage (pag. 6 & 9).